ΞΕΝ Ελλ 2.1.16–2.1.32

Θρίαμβος των Σπαρτιατών στους Αιγός ποταμούς

Μετά την ήττα των Σπαρτιατών στις Αργινούσες (καλοκαίρι 406 π.Χ.), οι σύμμαχοί τους απαίτησαν να οριστεί εκ νέου ναύαρχος ο Λύσανδρος. (Επειδή, όμως, μια δεύτερη θητεία απαγορευόταν από τον νόμο, ο ικανός στρατιωτικός μετέβη στην Ιωνία ως ἐπιστολεὺς ὕπαρχος .)

Οι Αθηναίοι, με ορμητήριο τη Σάμο, λεηλατούσαν τη χώρα του Πέρση βασιλιά και βάδιζαν με τα πλοία τους εναντίον της Χίου και της Εφέσου και ετοιμάζονταν για ναυμαχία και εξέλεξαν νέους στρατηγούς επιπλέον από αυτούς που είχαν, το Μένανδρο δηλαδή και τον Τυδέα και τον Κηφισόδοτο. Κι ο Λύσανδρος, ξεκινώντας από τη Ρόδο, δίπλα από τα παράλια της Ιωνίας, εκπλέει προς τον Ελλήσποντο, για να αντιμετωπίσει τα πλοία των Αθηναίων και τις πόλεις που είχαν αποστατήσει απ' τη συμμαχία τους. Κι είχαν βγει από τη Χίο στα ανοιχτά της θάλασσας και οι Αθηναίοι. Γιατί η Ασία ήταν εχθρική γι' αυτούς. Ο Λύσανδρος, λοιπόν, από την Άβυδο κατευθυνόταν προς τη Λάμψακο, που ήταν σύμμαχος των Αθηναίων. Οι Αβυδηνοί και οι άλλοι ακολουθούσαν από τη στεριά. Αρχηγός τους ήταν ο Θώρακας ο Λακεδαιμόνιος. Και, αφού επιτέθηκαν εναντίον της πόλης, την κυριεύουν με έφοδο και οι στρατιώτες τη λεηλάτησαν, καθώς ήταν πλούσια και γεμάτη με κρασί, σιτάρι και άλλα εφόδια. Όλους τους πολίτες ο Λύσανδρος δεν τους πείραξε.

Οι Αθηναίοι, που τους ακολουθούσαν από κοντά, αγκυροβόλησαν στον Ελαιούντα της Χερσονήσου με εκατόν ογδόντα πλοία. Την ώρα που αυτοί έτρωγαν εκεί για μεσημέρι, τους ανακοινώνονται τα σχετικά με την πτώση της Λαμψάκου και αμέσως ξανοίχτηκαν στο πέλαγος κατευθυνόμενοι προς τη Σηστό. Αφού εφοδιάστηκαν με τρόφιμα, αμέσως αποκεί έπλευσαν για τους Αιγός ποταμούς, απέναντι από τη Λάμψακο. Ο Ελλήσποντος σ' αυτό το σημείο είχε πλάτος περίπου δεκαπέντε στάδια. Εκεί, ετοιμάζονταν για δείπνο.

Την επόμενη νύχτα ο Λύσανδρος, αμέσως μόλις ξημέρωσε, έδωσε το σύνθημα, αφού φάνε, αμέσως να επιβιβαστούν στα καράβια και, αφού τακτοποίησε τα πάντα για επικείμενη ναυμαχία και αφού τοποθέτησε στα πλάγια των πλοίων προστατευτικά παραπετάσματα, προειδοποίησε να μην απομακρυνθεί κανείς από την παράταξή του ούτε να ξανοιχθεί στο πέλαγος. Παράλληλα, οι Αθηναίοι με την ανατολή του ηλίου παρατάχτηκαν στο λιμάνι κατά μέτωπο, όπως για ναυμαχία. Επειδή, μάλιστα, δε βγήκε κι ο Λύσανδρος για να τους αντιμετωπίσει, ήταν και περασμένη η ώρα, γύρισαν πάλι στους Αιγός ποταμούς. Ο Λύσανδρος διέταξε τα ταχύτερα από τα πλοία του να ακολουθήσουν τους Αθηναίους και, μόλις αποβιβαστούν αυτοί, αφού τους κατασκοπεύσουν για ό,τι κάνουν, να επιστρέψουν και να τον ενημερώσουν. Και δεν αποβίβασε τα πληρώματα των πλοίων του, παρά αφού επέστρεψαν αυτά (τα ταχύπλοια πλοία του). Αυτό το έκανε για τέσσερις συνεχόμενες μέρες. Και οι Αθηναίοι ξανοίγονταν καθημερινά στο πέλαγος και επέστρεφαν στη βάση τους.

Ο Αλκιβιάδης, επειδή έβλεπε από τα τείχη ότι οι Αθηναίοι αγκυροβολούσαν στα ανοιχτά και μακριά από οποιαδήποτε πόλη και να προμηθεύονται τα τρόφιμα από τη Σηστό, που απείχε από τα πλοία τους περίπου δεκαπέντε στάδια, ενώ οι εχθροί ήταν μέσα σε λιμάνι και σε πόλη διαθέτοντας τα πάντα, τους γνωστοποίησε ότι δεν έχουν καλό αραξοβόλι και τους συμβούλευσε να μετακομίσουν κοντά στο λιμάνι και στην πόλη. «Αποκεί», είπε, «όταν θελήσετε, θα ναυμαχήσετε». Οι Αθηναίοι στρατηγοί,

περισσότερο ο Τυδέας και ο Μένανδρος, τον διέταξαν να φύγει, γιατί, τώρα ήταν στρατηγοί αυτοί κι όχι εκείνος· κι αυτός πράγματι έφυγε. Ο Λύσανδρος την πέμπτη μέρα της εξόδου των Αθηναίων διέταξε αυτούς που τους ακολουθούσαν, όταν τους δουν να αποβιβάζονται και να διασκορπίζονται στη Χερσόνησο, πράγμα που έκαναν σχεδόν καθημερινά, γιατί προμηθεύονταν τα τρόφιμα από μακριά και δε λογάριαζαν το Λύσανδρο, αφού δεν έβγαινε στο πέλαγος να τους αντιμετωπίσει, να επιστρέψουν αμέσως κοντά του και να σηκώνουν για σύνθημα μια ασπίδα στο μέσο της απόστασης μεταξύ τους. Αυτοί έκαναν αυτά, όπως διατάχτηκαν. Τότε ο Λύσανδρος διέταξε αμέσως να επιτεθούν από τη θάλασσα. Κι ακολουθούσε και ο Θώρακας απ' τη στεριά με το πεζικό. Μόλις ο Κόνωνας είδε την επιθετική κίνηση, διέταξε τους ναύτες να τρέξουν αμέσως στα πλοία. Επειδή όμως οι ναύτες ήταν διασκορπισμένοι εδώ κι εκεί, άλλες από τις τριήρεις βρέθηκαν με δύο σειρές κωπηλάτες, άλλες με μια σειρά κι άλλες τελείως άδειες· μόνο η τριήρης του Κόνωνα και άλλες εφτά τριγύρω του με τα πληρώματα στη θέση τους ξανοίχτηκαν στο πέλαγος καθώς και η Πάραλος, ενώ όλα τα άλλα τα έπιασε ο Λύσανδρος στην ακτή. Τους περισσότερους ναύτες τους έπιασε στη στεριά. Μερικοί πρόλαβαν να φύγουν στα κοντινά μικρά οχυρά. Ο Κόνωνας, απομακρυνόμενος με τα εννέα πλοία, όταν διαπίστωσε ότι οι Αθηναίοι είχαν καταστραφεί, αφού προσορμίστηκε στην Αβαρνίδα, ακρωτήριο της Λαμψάκου, άρπαξε αποκεί τα μεγάλα πανιά των πλοίων του Λυσάνδρου και ο ίδιος με οχτώ πλοία απέπλευσε στον Ευαγόρα της Κύπρου, ενώ η Πάραλος απέπλευσε για την Αθήνα, για να αναγγείλει τη συμφορά.

Ο Λύσανδρος μετέφερε στη Λάμψακο τα πλοία και τους αιχμαλώτους και όλα τα υπόλοιπα και έπιασε από τους στρατηγούς και άλλους και το Φιλοκλή και τον Αδείμαντο· την ίδια μέρα που πέτυχε όλα αυτά έστειλε στη Σπάρτη το Μιλήσιο πειρατή Θεόπομπο, για να ανακοινώσει τα γεγονότα, που έφτασε σε τρεις μέρες και τα ανακοίνωσε. Ύστερα, ο Λύσανδρος συγκέντρωσε τους συμμάχους και τους πρότρεπε να αποφασίσουν για την τύχη των αιχμαλώτων. Εδώ ακούστηκαν πολλά σε βάρος των Αθηναίων, και για όσες παρανομίες είχαν διαπράξει *και* για όσες σκόπευαν με ψήφισμα να κάνουν, αν επικρατούσαν στη ναυμαχία, να κόψουν δηλαδή το δεξί χέρι όλων των αιχμαλώτων, *και* για το ότι συνέλαβαν δυο πλοία, ένα Κορινθιακό κι ένα από την Άνδρο, και όλους τους ναύτες αυτών τους έπνιξαν στη θάλασσα· κι ήταν ο Φιλοκλής, ο στρατηγός των Αθηναίων, που τους σκότωσε. Ακούστηκαν και άλλα πολλά και αποφάσισαν να σκοτώσουν όσους από τους αιχμαλώτους ήταν Αθηναίοι, εκτός από τον Αδείμαντο που ήταν ο μόνος αντίθετος στην εκκλησία του δήμου για το ψήφισμα να κόψουν τα χέρια (των αιχμαλώτων). Μάλιστα, κατηγορήθηκε από κάποιους ότι πρόδωσε το στόλο. Ο Λύσανδρος, αφού πρώτα ρώτησε το Φιλοκλή που έπνιξε τους Ανδρίους και Κορίνθιους ναύτες, ποια τιμωρία του αξίζει, καθώς *πρώτος έκανε* την αρχή των παρανομιών σε βάρος των Ελλήνων, τον έσφαξε.

ΞΕΝ Ελλ 2.2.1–2.2.23

Πολιορκία και συνθηκολόγηση της Αθήνας

Ο Λύσανδρος συνέτριψε τους Αθηναίους στους Αιγός ποταμούς (405 π.Χ.). Από την καταστροφή γλίτωσαν μόνο εννέα αθηναϊκά πλοία με τα πληρώματά τους. Ένα από αυτά, η Πάραλος, κατευθύνθηκε προς την Αθήνα, για να αναγγείλει το τραγικό για τους

Αθηναίους νέο, ενώ ο Λύσανδρος μετέβη στη Λάμψακο, πόλη που είχε καταλάβει λίγες ημέρες πριν (βλ. σχετικά και ΞΕΝ Ελλ 2.1.16–2.1.32).

1-4

Μετά την τακτοποίηση των υποθέσεών του στη Λάμψακο (ο Λύσανδρος) απέπλευσε για το Βυζάντιο και την Καλχηδόνα. Οι κάτοικοι τον υποδέχτηκαν, αφού συμφώνησαν με τις αθηναϊκές φρουρές να τις αφήσουν να φύγουν ανενόχλητες. Εκείνοι, πάλι, που είχαν προδώσει το Βυζάντιο στον Αλκιβιάδη κατέφυγαν πρώτα στον Πόντο κι αργότερα στην Αθήνα, όπου έγιναν Αθηναίοι πολίτες. Ο Λύσανδρος έστελνε στην Αθήνα τους Αθηναίους φρουρούς καθώς κι όσους άλλους Αθηναίους έβρισκε, εγγυώμενος ασφάλεια μόνο σ' αυτούς που ταξίδευαν για κει και όχι για αλλού, με τη σκέψη ότι, όσο περισσότεροι συγκεντρώνονταν στην πόλη και στον Πειραιά, τόσο γρηγορότερα θα τους τέλειωναν τα τρόφιμα. Τέλος, αφού άφησε ο ίδιος διοικητή στο Βυζάντιο και στην Καλχηδόνα το Λάκωνα Σθενέλαο, αφού γύρισε στη Λάμψακο, επισκεύαζε τα πλοία του.

Η «Πάραλος» έφερε νύχτα την είδηση της συμφοράς στην Αθήνα και θρήνος απλώθηκε από τον Πειραιά μέσα απ' τα Μακρά Τείχη μέχρι την πόλη, καθώς το μήνυμα περνούσε από στόμα σε στόμα. Έτσι, κανένας δεν κοιμήθηκε εκείνη τη νύχτα, γιατί δεν έκλαιγαν μονάχα τους νεκρούς τους αλλά πιο πολύ τη δική τους μοίρα, πιστεύοντας ότι θα πάθαιναν αυτά που είχαν κάνει και οι ίδιοι στους Μηλίους, τους αποίκους των Λακεδαιμονίων, όταν τους κατέλαβαν ύστερα από πολιορκία, και στους Ιστιαιείς, στους Σκιωναίους, στους Τορωναίους, στους Αιγινήτες και σε πολλούς άλλους Έλληνες. Την άλλη μέρα συγκάλεσαν συνέλευση κι εκεί αποφάσισαν να επιχωματώσουν τα λιμάνια τους εκτός από ένα, να επισκευάσουν τα τείχη, να εγκαταστήσουν σκοπιές και να ετοιμάσουν γενικά την πόλη για πολιορκία.

16-23

Ενώ εκεί βρίσκονταν τα πράγματα, ο Θηραμένης είπε στη συνέλευση ότι, αν θελήσουν να τον στείλουν στο Λύσανδρο, θα γυρίσει ξέροντας για ποιο λόγο οι Λακεδαιμόνιοι επιμένουν στο ζήτημα των τειχών, το κάνουν δηλαδή με σκοπό να υποδουλώσουν την πόλη ή για να έχουν κάποια εγγύηση. Αφού στάλθηκε, έμεινε κοντά στο Λύσανδρο περισσότερο από τρεις μήνες, περιμένοντας πότε οι Αθηναίοι θα αποφάσιζαν να δεχτούν ό,τι τους πρότειναν, αφού θα τους τελείωναν εντελώς τα τρόφιμα. Αφού, λοιπόν, γύρισε τον τέταρτο μήνα, ανάφερε στη συνέλευση ότι τάχα ο Λύσανδρος τον κρατούσε ως τότε δέσμιο και ότι τώρα τον συμβουλεύει να πάει στη Σπάρτη. Γιατί, δεν ήταν ο ίδιος αρμόδιος να απαντήσει στις ερωτήσεις του, αλλά οι έφοροι. Ύστερα απ' αυτό εκλέχτηκε να πάει στη Σπάρτη ως πρέσβης με απεριόριστες αρμοδιότητες μαζί μ' άλλους εννιά. Στο μεταξύ ο Λύσανδρος ειδοποίησε τους εφόρους, στέλνοντας τον Αθηναίο εξόριστο Αριστοτέλη και άλλους Λακεδαιμονίους, ότι είπε στο Θηραμένη ότι αυτοί μόνο είχαν εξουσία να αποφασίζουν για ειρήνη ή για πόλεμο.

Όταν έφτασε ο Θηραμένης με τους υπόλοιπους πρέσβεις στη Σελλάσια και όταν τους ρώτησαν για ποιο λόγο είχαν έλθει, αποκρίθηκαν ότι ήρθαν απόλυτα πληρεξούσιοι για την ειρήνη, τότε οι έφοροι πρόσταξαν να τους φωνάξουν. Κι όταν ήρθαν, συγκάλεσαν συνέλευση, όπου αντιδρούσαν κυρίως οι Κορίνθιοι και οι Θηβαίοι αλλά

και πολλοί άλλοι Έλληνες (προτείνοντας) να μην κάνουν συνθήκη με τους Αθηναίους αλλά να τους αφανίσουν. Οι Λακεδαιμόνιοι, όμως, δε συμφωνούσαν να υποδουλώσουν πόλη ελληνική, που είχε προσφέρει μέγιστες υπηρεσίες τον καιρό του μεγαλύτερου κινδύνου που είχε απειλήσει ποτέ την Ελλάδα, αλλά δέχονταν να γίνει ειρήνη με τον όρο οι Αθηναίοι να γκρεμίσουν τα Μακρά Τείχη και τα τείχη του Πειραιά, να παραδώσουν όλα τους τα πλοία εκτός από δώδεκα, να φέρουν πίσω τους εξόριστους, να έχουν τους ίδιους εχθρούς και φίλους με τους Λακεδαιμόνιους και να εκστρατεύσουν μαζί τους στη στεριά και τη θάλασσα, όπου τυχόν τους οδηγούν αυτοί. Ο Θηραμένης και οι άλλοι πρέσβεις μετέφεραν αυτές τις προτάσεις στην Αθήνα. Καθώς έμπαιναν στην πόλη, τους περικύκλωσε πλήθος κόσμου, φοβούμενοι μήπως γύρισαν άπρακτοι. Γιατί, δε σήκωνε άλλη αναβολή, επειδή είχαν πεθάνει πολλοί από την πείνα. Την άλλη μέρα οι πρέσβεις ανάφεραν με ποιους όρους δέχονταν οι Λακεδαιμόνιοι την ειρήνη. Για λογαριασμό όλων μιλούσε ο Θηραμένης, λέγοντας ότι έπρεπε να πεισθούν στους Λακεδαιμονίους και να γκρεμίσουν τα Τείχη. Καθώς μερικοί αντιμίλησαν και η μεγάλη πλειοψηφία τα επικρότησε, αποφάσισαν να δεχτούν την ειρήνη.

Μετά απ' αυτά ο Λύσανδρος κατέπλευσε στον Πειραιά, οι εξόριστοι γύρισαν, και με πολλή όρεξη γκρέμιζαν τα Τείχη κάτω από τους ήχους των αυλητρίδων, με την ψευδαίσθηση ότι κείνη τη μέρα άρχιζε η ελευθερία της Ελλάδας.

ΞΕΝ Ελλ 2.3.50–2.3.56

Η παρωδία δίκης του Θηραμένη. Ο Κριτίας υπαγορεύει την καταδίκη του Θηραμένη, που εκτελείται

Μόλις μ' αυτά τα λόγια τελείωσε την αγόρευσή του και η βουλή τον επιδοκίμασε φανερά, ο Κριτίας, επειδή κατάλαβε ότι, αν άφηνε τη βουλή ν' αποφασίσει την τύχη του με την ψήφο της, ο Θηραμένης θα γλίτωνε, και ένα τέτοιο ενδεχόμενο το θεωρούσε αβάσταχτο, αφού πλησίασε τους Τριάντα και μίλησε για λίγο μαζί τους, βγήκε έξω και πρόσταξε τους μαχαιροβγάλτες να στηθούν προκλητικά στο ξύλινο κιγκλίδωμα που χωρίζει το ακροατήριο από τους βουλευτές. Έπειτα μπήκε ξανά μέσα κι είπε:

«Εγώ, κύριοι βουλευτές, πιστεύω ότι είναι καθήκον για ένα σωστό ηγέτη που διαπιστώνει απόπειρα εξαπάτησης φίλων του, να το εμποδίσει. Αυτό θα κάνω, λοιπόν, κι εγώ. Γιατί, αυτοί που στέκονται εκεί πέρα δηλώνουν ότι δε θα μας το επιτρέψουν, αν αφήσουμε ατιμώρητο έναν άνδρα που βλάπτει ολοφάνερα την ολιγαρχία. Γιατί, σύμφωνα με την καινούρια νομοθεσία κανένας από τους Τρεις Χιλιάδες δε μπορεί να θανατωθεί χωρίς τη δική σας ψήφο, ενώ το δικαίωμα να σκοτώνουν όσους δεν είναι γραμμένοι στον κατάλογο το έχουν οι Τριάκοντα. Εγώ λοιπόν, είπε, διαγράφω αυτόν εδώ το Θηραμένη από τον κατάλογο, με τη σύμφωνη γνώμη όλων μας. Και αυτόν, πρόσθεσε, τον καταδικάζουμε σε θάνατο».

Μόλις άκουσε αυτά ο Θηραμένης, πήδησε κοντά στο βωμό και είπε:

«Κι εγώ, άνδρες, ικετεύω τα πιο δίκαια απ' όλα, να μη δοθεί δηλαδή στον Κριτία το δικαίωμα να διαγράφει ούτε εμένα ούτε όποιον θέλει από σας, αλλά να δικαζόμαστε

κι εσείς κι εγώ με όποιο νόμο αυτοί ψήφισαν για όσους είναι στον κατάλογο. Το ξέρω βέβαια, μα τους θεούς, είπε, ότι σε τίποτα δε θα με ωφελήσει αυτός ο βωμός, αλλά θέλω να αποδείξω ακόμα και τούτο, ότι δηλαδή αυτοί δεν είναι μονάχα κατεξοχήν άδικοι με τους ανθρώπους, αλλά και ασεβέστατοι προς τους θεούς. Απορώ όμως, πρόσθεσε, με σας, άνδρες ωραίοι και ενάρετοι, που δε σκέφτεστε να υπερασπισθείτε τους εαυτούς σας, αν και ξέρετε ότι και το όνομα του καθενός σας μπορεί να σβηστεί με την ίδια ευκολία με το δικό μου».

Μετά από αυτά, ο κήρυκας των Τριάντα πρόσταξε τους Έντεκα να συλλάβουν το Θηραμένη. Εκείνοι μπήκαν με τους βοηθούς τους με αρχηγό το Σάτυρο, τον πιο θρασύ και ξεδιάντροπο απ' όλους. Ο Κριτίας τότε είπε: «Σας παραδίνουμε *τούτον* εδώ τον Θηραμένη, που καταδικάστηκε σύμφωνα με το νόμο. Αφού τον πιάσετε οι έντεκα και τον οδηγήσετε εκεί που πρέπει, κάνετε τα υπόλοιπα».

Μόλις ο Κριτίας είπε αυτά τα λόγια, ο Σάτυρος επιχειρούσε να τραβήξει το Θηραμένη από το βωμό κι οι βοηθοί τραβούσαν κι εκείνοι. Ο Θηραμένης πάλι, όπως ήταν φυσικό, επικαλούνταν θεούς κι ανθρώπους ως μάρτυρες να δουν τα όσα γίνονταν. Οι βουλευτές ωστόσο έμεναν απαθείς, γιατί έβλεπαν ότι και αυτοί που στέκονταν στο κιγκλίδωμα ήταν του ίδιου φυράματος με το Σάτυρο και ότι ο χώρος μπροστά από το βουλευτήριο ήταν γεμάτος από φρουρούς και γιατί ήξεραν ότι ήταν όλοι οπλισμένοι με εγχειρίδια. Αυτοί, λοιπόν, έσερναν το Θηραμένη μέσα από την αγορά, ενώ αυτός διαμαρτυρόταν με πολύ δυνατή φωνή για όσα πάθαινε. Αποδίδεται και αυτή η κουβέντα στο Θηραμένη. Όταν του είπε ο Σάτυρος ότι θα μετανιώσει, αν δε σωπάσει, ρώτησε: Δηλαδή, άμα σωπάσω, δε θα μετανιώσω; Κι όταν, πάλι, τον ανάγκαζαν να πιει το κώνειο για να πεθάνει, σκορπίζοντας τις τελευταίες σταγόνες, όπως στο παιχνίδι «κότταβος», είπε: «Αυτό ας είναι στην υγεία του Κριτία του ωραίου!».

Ξέρω, βέβαια, ότι τέτοια λόγια δεν αξίζει να αναφέρονται, αλλά αυτό βρίσκω αξιοθαύμαστο σ' αυτόν τον άνθρωπο, ότι δηλαδή ακόμα και μπροστά στο θάνατο δεν έχασε ούτε την αυτοκυριαρχία του ούτε το χιούμορ του.

ΞΕΝ Ελλ 2.4.1–2.4.43

Η αποκατάσταση της δημοκρατίας. Οι δημοκρατικοί καταλαμβάνουν το φρούριο της Φυλής και νικούν στη Μουνυχία – Οι Δέκα αντικαθιστούν τους Τριάκοντα

Μετά την παρωδία δίκης που οδήγησε στη θανάτωση του Θηραμένη, μετριοπαθούς ολιγαρχικού που αντιδρούσε στις ακρότητες των υπόλοιπων τυράννων (βλ. και ΞΕΝ Ελλ 2.3.35–2.3.56), η διακυβέρνηση των Τριάκοντα έγινε ακόμη σκληρότερη.

18-23

Αφού είπε αυτά και γύρισε προς το μέρος των εχθρών, περίμενε. Γιατί, ο μάντης συμβούλευε αυτούς να μην επιτεθούν, προτού σκοτωθεί ή τραυματισθεί κάποιος δικός τους· «κι όταν γίνει αυτό», είπε ο μάντης, «θα τραβήξουμε εμείς μπροστά και σεις που θα ακολουθήσετε, θα νικήσετε αλλά εγώ νομίζω ότι θα σκοτωθώ». Και δε

διαψεύστηκε, αλλά, όταν πήραν τα όπλα, εκείνος μ' ένα πήδημα βρέθηκε πρώτος ανάμεσα στους εχθρούς, λες και τον οδηγούσε κάποια αόρατη μοίρα, και σκοτώθηκε και βρίσκεται θαμμένος στο πέρασμα του Κηφισού· οι άλλοι ωστόσο νικούσαν και καταδίωξαν τον εχθρό μέχρι το ίσιωμα. Σ' αυτή τη μάχη σκοτώθηκαν από τους Τριάντα ο Κριτίας κι ο Ιππόμαχος, από τους δέκα άρχοντες του Πειραιά ο Χαρμίδης του Γλαύκωνα κι από τους υπόλοιπους άνδρες του περίπου εβδομήντα. Οι νικητές πήραν τα όπλα των σκοτωμένων, όμως κανενός πολίτη δεν αφαίρεσαν τους χιτώνες.

Αφού έγινε αυτό και έδωσαν, ύστερα από ανακωχή, τους νεκρούς για ταφή, πολλοί από τις δύο παρατάξεις, αφού πλησίασαν ο ένας τον άλλο, έπιασαν μεταξύ τους συζήτηση. Τότε ο Κλεόκριτος, ο κήρυκας των μυστηρίων, που είχε και πολύ καθαρή φωνή, αφού επέβαλε στους άλλους σιωπή, είπε:

«Συμπολίτες, γιατί μας εξορίζετε; Γιατί θέλετε να μας σκοτώσετε; Εμείς ποτέ δεν σας κάναμε κανένα κακό, αλλά αντίθετα μαζί σας έχουμε πάρει μέρος στα ιερότερα μυστήρια και σε θυσίες και στις λαμπρότερες τελετές, μαζί επίσης, έχουμε χορέψει και έχουμε σπουδάσει και έχουμε πολεμήσει και μαζί έχουμε κινδυνέψει πολλές φορές, και στη στεριά και στη θάλασσα, για τη σωτηρία και την ελευθερία όλων μας. Στ' όνομα των θεών που προστατεύουν την οικογένεια, στ' όνομα των συγγενικών δεσμών και του συμπεθεριού και της φιλίας, γιατί με όλα αυτά πολλοί συνδεόμαστε μεταξύ μας, ντραπείτε θεούς κι ανθρώπους και πάψτε να κάνετε κακό στην πατρίδα και μην ακούτε τους απαίσιους Τριάντα τυράννους, που για το προσωπικό τους κέρδος κοντεύουν να έχουν σκοτώσει μέσα σ' οχτώ μήνες πιο πολλούς Αθηναίους απ' όσους σκότωσαν όλοι οι Πελοποννήσιοι μαζί σε δέκα χρόνια πολέμου. Ενώ μπορούσαμε να ζούμε ειρηνικά, αυτοί μας έριξαν στον πιο απαίσιο, τον πιο ανυπόφορο, τον πιο ανόσιο για τους θεούς και ανθρώπους εμφύλιο πόλεμο. Αλλά να ξέρετε καλά ότι μερικούς από αυτούς που τώρα δα σκοτώσαμε, όχι μόνο εσείς αλλά κι εμείς το ίδιο πικρά τους κλαίμε».

Αυτός, λοιπόν, αυτά έλεγε. Οι υπόλοιποι ηγέτες, καθώς άκουσαν προσθετικά κι αυτά, πήραν τους άνδρες τους και τους οδήγησαν πίσω στην πόλη. Την άλλη μέρα οι Τριάκοντα συγκεντρώθηκαν στην αίθουσα των συνεδριάσεων, βαριά ταπεινωμένοι κι εγκαταλειμμένοι. Ανάμεσα στους Τρεις Χιλιάδες πάλι, στα διάφορα σημεία όπου είχαν τοποθετηθεί, εκδηλώθηκαν παντού διαφωνίες. Όσοι δηλαδή είχαν διαπράξει σοβαρότατα αδικήματα και γι αυτό φοβόνταν, υποστήριζαν με έμφαση ότι δεν έπρεπε να υποχωρήσουν στους επαναστάτες (από τον Πειραιά)· όσοι, πάλι, ήξεραν για τον εαυτό τους ότι δεν είχαν αδικήσει σε τίποτα, σκέφτονταν για λογαριασμό δικό τους κι εξηγούσαν και στους άλλους ότι δεν ήταν καιρός για τέτοιες συμφορές κι ότι δεν έπρεπε να υπακούουν τους Τριάντα, ούτε να τους αφήσουν να καταστρέψουν την πόλη. Τελικά, αποφάσισαν με ψηφοφορία εκείνους να τους καθαιρέσουν και να εκλέξουν άλλους άρχοντες. Και εξέλεξαν δέκα, έναν από κάθε φυλή.

37-43

Αφού, λοιπόν, ξεκίνησαν αυτοί για τη Σπάρτη, έστειλαν αντιπροσώπους κι οι επίσημοι ολιγαρχικοί (της Αθήνας), λέγοντας ότι είναι έτοιμοι να παραδώσουν τους εαυτούς τους και τα τείχη τους στους Λακεδαιμονίους, για να κάνουν ό,τι θέλουν. Έλεγαν, όμως, ότι είχαν την απαίτηση, αν οι επαναστάτες ομολογούσαν ότι είναι φίλοι των Λακεδαιμονίων, να παραδώσουν κι εκείνοι τον Πειραιά και τη Μουνιχία.

Όταν άκουσαν όλα αυτά οι έφοροι και η συνέλευση, έστειλαν στην Αθήνα δεκαπέντε άνδρες μ' εντολή να συνεργαστούν με τον Παυσανία για συμφιλίωση, όπως θα μπορέσουν καλύτερα. Αυτοί τους συμφιλίωσαν με ορούς να ζουν μεταξύ τους ειρηνικά, να επιστρέψουν στα σπίτια τους όλοι εκτός από τους Τριάντα, τους Έντεκα και τους δέκα άρχοντες του Πειραιά. Όποιος από τους ολιγαρχικούς φοβόταν, αποφάσισαν ότι μπορούσε να μετοικήσει στην Ελευσίνα. Αφού τέλειωσαν αυτά, ο Παυσανίας αποστράτευσε τις δυνάμεις του, ενώ οι επαναστάτες, αφού ανέβηκαν με τα όπλα τους στην Ακρόπολη, πρόσφεραν θυσία στην Αθηνά. Όταν κατέβηκαν οι στρατηγοί, ο Θρασύβουλος έβγαλε λόγο ως εξής: «Εσάς, που ανήκετε στην ολιγαρχική παράταξη», είπε, «σας συμβουλεύω να καταλάβετε ποιοι είστε. Και θα το καταλάβετε καλύτερα, αν σκεφτείτε για ποιο λόγο πρέπει να είσθε τόσο υπεροπτικοί, ώστε να θέλετε να μας εξουσιάζετε. Μήπως είστε περισσότερο δίκαιοι; Μα ο λαός, αν και είναι πολύ φτωχότερος από σας, ποτέ δεν σας αδίκησε για χρηματικό συμφέρον. Εσείς, αντίθετα, αν και είστε οι πιο πλούσιοι απ' όλους, έχετε κάνει πολλές ατιμίες στο βωμό του κέρδους. Αφού, λοιπόν, δεν σας διακρίνει καμιά δικαιοσύνη, σκεφτείτε μήπως έχετε λόγο να περηφανεύεσθε για την παλικαριά σας. Αλλά ποιο κριτήριο θα ήταν καλύτερο γι αυτό από τον *τρόπο* του πολεμήσαμε αναμεταξύ μας; Αλλά θα πείτε ότι μας ξεπερνάτε στην εξυπνάδα, εσείς που, αν και είχατε και τείχη και όπλα και χρήματα και τους Πελοποννησίους ως συμμάχους, νικηθήκατε από μας που τίποτα δεν είχαμε απ' αυτά; Μήπως νομίζετε ότι πρέπει να υπερηφανεύεστε για την υποστήριξη των Λακεδαιμονίων; Πώς, αφού, όπως παραδίδει κάποιος δεμένο από τον λαιμό ένα σκυλί που δαγκώνει, έτσι κι εκείνοι σας παρέδωσαν στον αδικημένο τούτο λαό και σηκώθηκαν και έφυγαν; Όμως από σας, φίλοι, ζητάω να μην παραβείτε κανέναν από τους όρκους που δώσατε, αλλά κοντά στις άλλες αρετές σας να δείξετε ότι και παραμένετε πιστοί στον όρκο σας και είσθε θεοφοβούμενοι!»

Αφού είπε αυτά κι άλλα παρόμοια κι ότι δεν πρέπει να υπάρξει καμιά αναταραχή αλλά να εφαρμοστούν οι παλαιότεροι νόμοι, διέλυσε τη συνέλευση. Κι αφού διόρισαν άρχοντες, ξανάρχισαν ομαλή πολιτική ζωή. Αργότερα, όταν έμαθαν ότι οι ολιγαρχικοί της Ελευσίνας στρατολογούσαν ξένους μισθοφόρους, αφού έκαναν γενική επιστράτευση εναντίον τους, τους στρατηγούς των ολιγαρχικών τους σκότωσαν, όταν παρουσιάστηκαν για διαπραγματεύσεις, και τους άλλους, αφού έστειλαν φίλους και συγγενείς, τους έπεισαν να συμφιλιωθούν. Κι αφού έδωσαν όρκους ότι ειλικρινά δε θα κρατήσουν κακία αναμεταξύ τους, και σήμερα ακόμα ζουν όλοι μαζί ως συμπολίτες κι οι δημοκρατικοί τηρούν πιστά τους όρκους τους.